BARRACA EN LO CABANYAL

ESTUDI INTRODUCTORI

Si una obra d'Escalante pot posar al descobert una certa tendència a plantejaments misantròpics, aquesta és sense dubte la present. I és que a *Barraca en lo Cabanyal*, tot i que se'ns presenta una extensa galeria de tipus, cap d'ells escapa a una visió àcida; el final mateix de la peça, amb la família abatuda i abandonada de tots (menys de don Felipe que continua planejant grotesques diversions), entra dins el terreny del patètic. Un patetisme, però, que no es veu contrapesat per la presència de personatges que, en fer-se portantveus de les idees del propi autor, apareguen banyats de qualitats positives. Si examinem, en efecte, els qui en principi tenen aquesta funció assignada (els familiars de Manuel i Paca), trobem que els seus valors positius resten amagats sota un seguit de notes negatives: la garruleria de tots ells, la manca dels principis més elementals de bona educació, o el menyspreu que es manifesten mútuament. Només Micalet podria haver-se convertit en un personatge positiu, però amb la seua fugaç aparició no passa de fer el paper –molt tòpic– de nuvi despatxat i frustrat. Així doncs, ni en els típicament valencians (Maties, Dolors i Mauro) ni, molt menys, en els madrilenys pretenciosos podem trobar un predomini de notes positives; fins i tot en el cas més discutible de Maties, tot fa pensar que té raó Manuel respecte a la qualitat del meló d'Alger (fruita per altra banda ben modesta) que porta aquell com a regal.

Per altra banda, el trio protagonista presenta tots els trets típics dels personatges ridiculitzats regularment per Escalante en tant en quant són paradigmes d'una petita burgesia que només somia en prosperar mitjançant la imitació dels costums dels forasters, als qui –pel fet de ser-ho– consideren ja automàticament superiors. Val a dir, a més a més, que en aquesta obra la crítica d'Escalante arriba a extrems demoledors: el *malapropisme*, és a dir: l'ús incorrecte d'una llengua que es parla sense suficient domini [1], dóna peu ací a alguns colps realment genials; termes com

[1] Emprem aquest terme, d'acord amb les precisions de Lluís Aracil, publicades a la seua introducció del *Sainets* d'Escalante *Les xiques de l'entresuelo* y *Tres forasters de Madrid* (Valèn-

enjornito, torrar o *cosiente* en són una mostra, com també ho són els agònics esforços que fa Manuel per tractar de dissimular la ignorància de la seua dona (vid, per exemple, les antològiques referències a *Biarrís*, dels vv. 352 a 365). Només, doncs, un personatge se n'escapa: don Felipe, en efecte, pot passar per mèrits propis al museu dels més acabats tipus escalantians. I no pel seu caràcter tòpic sinó precisament pel contrari: ell és una mena d'histrió, o si voleu d'*entretenidor*, dispost –i en això és molt més honrat que familiars i madrilenys– a ser quelcom més que un paràsit, a guanyar-se el lloc que ocupa a la barraca amb el seu treball. El seu darrer parlament («yo nunca abandono») li confereix un cert to de tragicòmica dignitat; la seua perseverància és, al capdavall, la que li permet de sobreviure en un món on el fingiment (els madrilenys) o la garruleria resulten imprescindibles per a viure de *baldraga*.

* * *

Aquestes particularitats, o aquesta precisió si es prefereix, en el traçat dels personatges, no es trasllada –dissortadament– a l'estructura de l'obra. Té aquesta, en efecte, un peu en el quadre de costums (una tarda de visita al Cabanyal), mentre que l'altre el situa entre les obres que giren al voltant de l'enfrontament entre els dos pretenents de la filla (el que volen els pares, i que resultarà un farsant o un imbècil, i el que vol ella, que és qui se'n du el gat a l'aigua). Només que ara –i en concordància amb tot el dit anteriorment, Rosa –la filla– ha acceptat els plantejaments paterns i renuncia a l'amor anterior a canvi del suposat ascens social representat pel matrimoni amb el madrileny. Aquesta presa de posició per part de la jove elimina la possible tensió i fa recaure el pes de l'acció exclusivament en l'enfrontament entre els desclassats i els fidels a les seues arrels. En aquest joc de tensions, a més a més, el paper dels madrilenys resulta com a mínim poc clar: ¿què és el que pretenen en realitat? Passar plàcidament l'estiu jugant amb els sentiments dels *pobletans* i prenent xocalata de bades. Poca cosa al capdavall que no justifica el to de dignitat ofesa al final de l'obra, ni que conviden els valencians per si visiten Madrid; cal pensar, doncs, que actors professionals com són sols volen passar una estona divertida representant el paper de membres de la bona societat... En aquest sentit, l'anagnòrisi final se'ns presenta igualment gratuita: ¿si don Felipe coneixia les identitats reals dels joves madrilenys, per què se les calla fins el final? ¿I per què pregunta si saben cantar si són actors de sarsuela? En fi, no sembla que Escalante es sentira particularment preocupat per aquestes qüestions i resol els problemes estructurals d'una forma més aviat superficial. Aquesta és la gran limitació d'una obra modèlica per tants d'altres conceptes.

* * *

cia, Garbí, 1968). Aquesta introducció ha estat reeditada com a *Apèndix* de les *Revistes valencianes* del pare Mulet, Bernat i Baldoví i Eduard Escalante, reescrites per Josep Lluís i Rodolf Sirera (València, Tres i Quatre, 1990); vid. en especial les pp. 260 i ss.

És important d'assenyalar que, en fer recaure el pes de l'obra en els jocs dialògics (en molts moments francament brillants), Escalante es conté molt en l'ús de recursos de tipus teatral: uns quants elements –molt simples– d'atrezzo (una sabata, un matalàs...) i un vestuari *de florero* (val a dir, expressivament coent) serveixen perfectament per visualitzar les limitacions de Manuel i Paca, així com per crear ambient (el matalàs en escena ens situa immediatament en un espai atapeït, per exemple). Unes escenes àmplies, de les que els personatges claus (el matrimoni protagonista) gairebé no s'absenten mai. Una senzillesa mètrica, dominada clarament pel *romanç*, que fa que el diàleg transcòrrega de forma fluïda; fet i fet, estrofes com les quartetes o les redondilles –emmarcades entre llargues tirades de rima asonant– les empra sovint Escalante amb particular saviesa teatral i còmica (com quan Paca diu «Adelina, en mi opinión, / es temprano p'a marchar / y nos vamos a torrar), creant contrasts particularment reixits.

Aquesta senzillesa mètrica, en fi, es resol de la següent forma:

vv.	1- 96	romanç en	*à a*	vv.	602-605	quarteta
	97-148	redondilles			606-617	redondilles
	149-210	romanç en	à o		618-625	quartetes
	211-296	romanç en	*à*		626-645	redondilles
	297-300	quarteta			646-650	quintilla
	301-365	redondilles			651-658	quartetes
	366-447	romanç en	*à a*		659-670	redondilles
	448-509	romanç en	*é*		671-760	romanç en *à*
	510-561	redondilles			761-764	quarteta
	562-565	quarteta			765-784	redondilles
	566-601	redondilles			785-789	quintilla

Percentualment, ens trobarem amb:

Romanç:	en	*à a*:	178 vv.	22,6 %
	en	*à o*:	62 vv.	
	en	*à*	176 vv.	
	en	*é*:	62 vv	
	Total:		479 vv.	60 %
Redondilles:			268 vv.	34 %
Quartetes:			32 vv.	
Quintilles:			10 vv.	

Per supost, la primera cosa que podem observar és com aquesta peça s'inscriu clarament dins el corrent mètric de les obres de maduresa d'Escalante, amb una versificació basada en el romanç, i amb assonàncies cada volta més fàcils; sols la redondilla es manté com a estrofa consonant a la qual se li encomana la funció d'alternar i contrastar amb unes llargues i planeres tirades de romanços; al seu costat, quartetes i quintilles tenen una presència simplement testimonial (per exemple, la quintilla s'empra

per a tancar l'obra). Un altre element característic, i que trobem exemplarment representat a aquesta peça, és l'ús de canvis mètrics per a marcar el ritme de l'obra; així, podem adonar-nos que fins el vers 395 (la meitat de l'obra), Escalante sols canvia en set ocasions d'estrofa (i en quatre d'elles s'inclina per romanç); tanmateix, d'aquest vers endavant, els canvis sumen quinze, és a dir: més del doble. No cap dubte, doncs, que l'acceleració del ritme que té lloc segons avança l'obra té la seua correspondència a la intensificació dels canvis mètrics; a la darrera escena, per exemple, trobem quatre d'ells, ni més ni menys. És evident que no es tracta de cap casualitat.

* * *

Dues són les edicions que coneixem d'aquesta obra, la primera de 1872, publicada per Juan Mariana a la impremta de Salvador Amargós (*A* a les nostres notes textuals); la segona, ja dins les *Obras Completas* (*OC* a les notes). Les diferències entre totes dues, com podrà observar-se, són gairebé inapreciables.

BARRACA EN LO CABANYAL

Pieza bilingüe[1] *

Original y en verso.

Estrenada con extraordinario éxito en el teatro de la Princesa a, a beneficio del primer actor del género cómico D. Ascensio Mora 2, la noche del 15 de Enero de 1872.

Personajes		Actores
Paca	Sra.	Agostí.
Adelina	Srta.	Cirera.
Roseta	Srta.	Bru.
La tia Dolores	Srta.	Comellas.
Manuel	Sr.	Mora.
D. Felipe	Sr.	González (D. M.).
Mauro	Sr.	Esteve.
Enrique	Sr.	Martínez.
Maties	Sr.	Contreras.
Micalet	Sr.	Esteve (menor).

Un niño y dos amigos de Micalet que no hablan.

Al distinguido poeta
D. Luis Alfonso[3]
en prueba de cariño que le profesa
su afectísimo,
Escalante.

* Les notes textuals i crítiques d'aquesta obra es troben a les pp. 902-905.

ACTO ÚNICO

Interior de una barraca en el Cabanyal. Decoración cerrada y lo más corta posible [4]*. Al centro, puerta grande sin hojas. A los lados, alcobas con puertas, cristales y visillos. La puerta del centro comunica con un pasillo corto, con puertas laterales pequeñas, a continuación la puerta que da al jardín; al extremo de éste, otra puerta; al fondo, el mar. En medio de la escena, un velador con tapete grande y encima un jarro con un ramo de flores; a los lados, butacas. A la derecha, arrimado a la pared, un sofá; a la izquierda, una cómoda barnizada; encima, un espejito de tocador. Sillas de Vitoria* [5] *y algunos cuadros colgados a las paredes. Fuera de la puerta que da frente al mar, otro sofá. Al levantarse el telón aparecen Manuel sentado y Mauro durmiendo sobre un colchoncito que habrá en el suelo.*

ESCENA PRIMERA

Manuel y el Tío Mauro.

MANUEL. ¡Pues Senyor, no puc dormir!
Ma muller les hores passa
becant en una caïra;
jo, si no em gite a la llarga

és de baes. I això que anit
la vaig passar toledana[6].
Pues és un pico la gent
que s'emboca en esta casa:
anit se'n varen quedar
lo manco set en l'andana[7].
¡Ahí dins havia una estesa[8] *Señalando a la alcoba de la derecha.*
de xiquets! Eixa és una atra:
done vosté els matalaps
i les pells i hasta la màrfega[9],
i l'amo si vol dormir
que se gite en terra plana.
Don Felipe hu entengué:
escampà fora una manta
i en l'hort, en botes i espueles,
se gità baix de la parra;
en canvi, el seu gos corrent
tota la nit per l'estància
s'ha lluït. ¡Si atre dissabte
tinguérem ací esta plaga
de visites, era cosa
d'abandonar la barraca
més que de pressa! Si hu pense,
la llogue en lo cap de Fransia[10]!
Mà el bruto de mon cunyat,
¡ronca en tota la seua ànima!
¿Això és que els mosquits li piquen?
¡No et picarà la taràntula!

ESCENA II

Dichos y Paca por la alcoba de la izquierda.

PACA. ¡En eixa alcova no es pot
dormir!
MANUEL. La calor abrasa.
PACA. Anit, entre la chiquilla
a un costat, i a l'atre Càndida
la meua neboda, xico,
¡jo pensí que m'ofegava!
MANUEL. Dormir les tres en un llit;
¡tres dones, i en esta basca...!
PACA. Com açò és tan xicotet...
Perquè si bé se repara,

com entre ací un gos, el rabo
se li queda fora.

MANUEL. Calla,
que tu tens la culpa.

PACA. ¡Milacre! [11] 45

MANUEL. A mi em costa la bolxaca
llogar esta barraqueta,
i té poquíssima gràcia
que ton germà i ta neboda
s'emboquen en una càfila [12] 50
d'amics...

PACA. Són de la família
i no està bé que els tancara...

MANUEL. Tampoc està bé que vullguen
menjar ací de baldraga [13].
Veges ton germà si ha dit 55
duré un pollastret.

PACA. ¡Aguarda'l!

MANUEL. I lo bonico és que tot
hu critica i de tot parla.
Una i no més, t'heu promet.
Si és l'atre de la guitarra... 60
el que dugué don Felipe
com a tocaor de fama,
també es lluí; per a tocar [14]
dos valsos més vells que l'arna...

PACA. A no ser que els banys me proven... 65

MANUEL. En dos diners, en la bassa
del Carme [15]...

PACA. ¡Destarifat!

MANUEL. ¡Pues mira, un ull de la cara
costa el ditxós Cabanyal!

PACA. Tots lloguen.

MANUEL. Eres molt fàtua. 70

PACA. I tu, molt carronya.

MANUEL. A mi,
podent, què me se'n [b] donava...
però en lo comerç dels mistos [16]
hui en dia a penes se guanya...

PACA. ¿Saps que Enrique, el germanet 75
de la madrilenya...?

MANUEL. Calla,
¡que anit li féu a la nostra
chiquilla una serenata!

PACA. Ja veus; jo només aguarde
el moment en què es declara. 80

MANUEL. Segons s'explica Adelina,
són persones de muy alta
categoría.
PACA. ¡I què amable!
A la chiquilla li parla
de tu.
MANUEL. Es moda. Jo els he[c] dit 85
–per a donar-me importància–
que sóc u dels comerciants
més forts...
PACA. En mistos de traca.
MANUEL. A Mauro, jo tinc vergonya
de que el vegen: mos rebaixa... 90
PACA. No parles: pues si vinguera
ta germanota... I si qualla
lo d'Enrique, a Micalet
li dius...
MANUEL. Que se'n busque un[a] atra.
PACA. Fortuna que no s'acosta 95
per ací.
MANUEL. ¡Això mos faltava!
MAURO. Ni en un alcavor[17] se sua...
Limpiándose el sudor y desperezándose.
MANUEL. Eixe ja s'ha despertat.
MAURO. Com tot hu teniu tancat,
¡amigo, l'aire no jua! 100
Obrigau de par en par
eixa porta, açò s'abrasa. *Señalando la del jardín.*
PACA. Fa molt de resol.
MAURO. Que en faça.
MANUEL. ¿Veus? Ja escomença a manar.
MAURO. Tota la cara em senyalen 105
els mosquits. ¿I hi ha qui diu
que en lo Cabanyal se viu?
A mi ni que me'l regalen.
Levantándose.
MANUEL. Pregunta-li tu qui el crida.
PACA. Pos bé la siesta has dormit. 110
MAURO. Pitjor nit que la d'anit
no la passaré en ma vida.
¡Així Lusbel se l'emporte
al tal don Felipe!
MANUEL. *[Apart]* ¡Adiós!
MAURO. Digau-li respecte al gos 115

que atre dissabte no el porte.
PACA. L'animal...
MAURO. No hi han excuses.
Se'n ve al meu llit, ¡mà que és feta!,
i tocant la guitarreta
¡vol dir que m'ompli de puces! 120
És abusar i no tindre...
Jo pe'a dormir malament,
Nelo, t'heu dic francament:
m'hauré de privar el vindre.
MANUEL. *[Apart]* ¡*Ojalá*, i ell m'amenaça! 125
MAURO. El meu modo de pensar
és que a on puc incomodar
no vaig i me quede en casa.
PACA. Entre amics, tot se concília...[d]
MAURO. Són genis. Jo mai rehuse, 130
però a lo manco no abuse.
MANUEL. *[Apart]* ¡No!
PACA. Tu eres de la família.
MAURO. ¿Sabeu que me dóna guerra
un doloret en l'espatla?
Esta humitat és molt mala; 135
el llit no me'l féu en terra:
a la nit dorc en l'andana.
MANUEL. ¿Tu? ¿No se n'aneu después?
MAURO. Con demà és Sant Jaume...
MANUEL. ¿Pues?
MAURO. I después demà Santa Anna, 140
se quedem.
MANUEL. *[Apart]* ¡Quina hermosura!
MAURO. Així pot pendre Batista
quatre banys: ¿tu no l'has vista
com ha eixit de borraüra?
MANUEL. ¿Jo? ¡Què he[c] de vore! *[Apart]* ¡Tot farsa! 145
MAURO. Rascant-se la pobra xica
se fa a trossos.
MANUEL. *[Apart]* Si li pica
que es rasque contra una sarsa.

ESCENA III

Dichos y D. Felipe por la puerta del centro, suponiendo que habla con alguno que hay en el jardín.

FELIPE. Yo se lo diré a su padre.
PACA. ¡Don Felipe!
FELIPE. ¡Son el diablo! 150
MANUEL. ¿Qué susede?
FELIPE. Los chiquillos
del señor, que han desgajado *Señalando a Mauro.*
una rama de la higuera
y armar quería un escándalo
la dueña de la barraca. 155
PACA. Con rasón.
FELIPE. ¡Pues tiene un gallo!
MANUEL. ¡Lo que haurà parlat! Ayer
ya le rompimos el palo
de la cortina.
PACA. Una dona
que passa, y hasta los clavos 160
de las paredes los cuenta!
MANUEL. ¡Se figura que nosatros
s'ham de dur mitja barraca!
Conque ahora esos muchachos
trencar la higuera.
FELIPE. Fortuna 165
que apaciguarla he logrado
diciéndole que tres duros
le dará usted por el daño.
A Manuel.
MANUEL. ¡Hombre, y a usté quién le manda...!
[Apart] A este home no puc tragar-lo. 170
Tots se n'anaren, però ell
i mon cunyat...
MAURO. Gayetano,
per collir alguna higa...
PACA. Mes la dona...
MAURO. Si vol algo
l'envieu a passejar. 175
Jo no m'apure...
MANUEL. *[Apart]* Este bárbaro,
encara que a la barraca
li pegaren foc... *[Alt]* Al manco
ix i pega-los un crit,
no facen algun estrago. 180
FELIPE. Allí está Rosa y las chicas
del señor.
Señalando a Mauro.
MAURO. Però vosatros,

¡per qualsivol cosa féu
uns esparamientos [18]...!

MANUEL. Vamos,
no volen que jo m'encenga... 185

A Paca.

MAURO. ¿El meu chaleco?

MANUEL. En lo quarto
tens la roba.

MAURO. Si a mà ve,
feta un bolic.

Vase por la puerta izquierda del pasillo.

ESCENA IV

D. Felipe, Manuel y Paca.

MANUEL. Hui per manco
de dos diners me n'anava
cap a València en los trastos. 190

PACA. Tu enseguida te sofoques.

FELIPE. Usted se disgusta...

MANUEL. Claro:
¿açò és vindre a divertir-se?

FELIPE. Para la noche ideamos
cualquier distracción.

MANUEL. No, deje... 195

FELIPE. Podemos tener un rato
de ventriloquia [19].

PACA. ¿Qué dise?

MANUEL. ¿Ventri... com...?

FELIPE. Yo imito varios
animales: verá usted...

MANUEL. Ya lo he visto.

FELIPE. El perro, el gallo... 200

MANUEL. *[Apart]* I el burro.

FELIPE. Amenizaremos
la reunión, ¡qué diablo! [20]

PACA. Clar: l'objeto es divertirse.

FELIPE. Hará ejercicios gimnásticos
mi chilín.

MANUEL. Más adelante. 205
[Apart] Este home, en tal de pegar-mos
una gorra en lo sopar...
[Alt] ¡A fe que su perro sabio

mos ha donat una nit...!

PACA. ¡Lo que renegó mi hermano!

ESCENA V

Dichos y Rosa por la puerta del centro.

ROSA. Mamà, vista's vosté a pressa.

PACA. És enjorn.

ROSA. Van a passar
les madrilenyes: Enrique
m'ha fet senya de que ja
venien.

PACA. ¿Tan prompte? Xico,
muda't en seguida.

Desapareciendo por la alcoba izquierda.

MANUEL. Vaig.
¡La meua corbata, en terra!

Cogiéndola del suelo.

ROSA. Com quedaren ahir després
en anar al contramoll...

MANUEL. Ja no trobe res, torbat...
¡Voto al dimoni! ¡Eixe bruto
se deixa ací el matalap!
Si passen i hu veuen tot
per lo mig... Lleva'l.

Tropezando con e el colchón.

A Rosa, desapareciendo por la alcoba de la derecha; ella se irá a la de la izquierda, llevando el colchón.

ROSA. Mamà.

FELIPE. Y no me había ocurrido...

ROSA. ¿Jo me pose el vestit blanc?

FELIPE. ¡Magnífico pensamiento!
También podíamos dar
un baile: vería usted
a los acordes del wals
acudir todas las pollas
y pollos del Cabañal...

[Manuel] apareciendo por la alcoba de la derecha y buscando por debajo del sofá y las sillas.

MANUEL. ¡Mal veneno! ¿Què hauran fet
[de][f] l'atre botito[21]? ¿qui ha entrat...?

Señalando a la alcoba.

PACA. ¡Manuel!

Asomando a la puerta de la alcoba de la izquierda.

MANUEL. ¿Què vols?
PACA. ¡Esta alcova,
açò pareix un encant[22]!
¿Tu has vist el meu polisón?[23]
MANUEL. ¡Quan més de pressa...! Però abans
jo els deixí ací dins... ¿La meua
casaqueta...?
PACA. Feta un drap. *Dándosela.*
¡Jesús! Tin. Segurament
se l'han posà per capçal
perquè està en tres dobles.

Desapareciendo.

MANUEL. ¡Sielos!
¡Ací mos saquejaran
entre uns i atres!

Desapareciendo.

FELIPE. Anoche
se me olvidó improvisar
algunos juegos de manos;
hubo poca variedad.

ESCENA VI

Dichos, Adelina y Enrique por el foro.

ADELINA. ¡Paca, Manuel! Caballero...

A Felipe, saludando.

FELIPE. Señorita...
ADELINA. ¿Dónde están?
FELIPE. Vistiéndose.
ADELINA. ¡Perezosos!
ENRIQUE. Habrán dormido quizás
una siesta de tres horas.
FELIPE. Poco menos.
ENRIQUE. No será
por lo mucho que madrugan.
ADELINA. Ni creo que trasnochar...
Anoche, las dos y media

serían, todo lo más,
y Manuel ya no veía
de sueño.

FELIPE. Aquí, la verdad, 260
es que faltan distracciones.
Debíamos animar...
Si diéramos un concierto
esta noche...

ENRIQUE. No es mal plan.

FELIPE. Desde luego yo supongo 265
que Adelina cantará.

ENRIQUE. Usté ignora...

FELIPE. Me parece
que la oí tararear...

ENRIQUE. ¡Adelina és una artista!

FELIPE. ¡Oh feliz casualidad! 270
Celebro...

ADELINA. Exagera un poco
mi hermanito.

ENRIQUE. ¡Exagerar!

FELIPE. Yo también, aunque de oído,
canto...

ENRIQUE. ¿Usted?

FELIPE. La *Dinoràh*[23],
y *El Pleito* y *Los Hugonotes,* 275
Robinsón y *El sacristán*
y *La viuda*[24].

ADELINA. ¡Qué diantre!
Usted posee un caudal
de habilidades.

FELIPE. Me gusta
distraer, amenizar... 280
Yo tengo lo que se llama
talento de sociedad.
Conque lo dicho: esta noche...

ENRIQUE. Sí señor, no se hable más;
cantaremos.

ADELINA. ¿Y piano? 285
¿Quién acompaña...?

FELIPE. Vendrán
tres violines y un flauta:
será una orquesta formal.

ESCENA VII

Dichos. Mauro por el foro, y luego Manuel, por la alcoba de la derecha.

MAURO. *[Apart]* Ja tenim ací visita
de compliment. No m'agrà 290
l'etiqueta.
Sentándose en el sofá.

FELIPE. En un momento,
sin salir del Cabañal,
encontraré profesores.
Vase por el foro.

MAURO. Quin atre pego[25]: ¡afrontat
estic de vore l'abús 295
que certes persones fan!

MANUEL. Señores, tomar asiento.

ADELINA. Hoy la siesta fue larguita;
¿verdá usté?

MANUEL. Dormí un momento.
Paca, aquí tienes vesita. 300
Llegándose a la puerta de la alcoba y llamándola.

ADELINA. No hay prisa...

MANUEL. *[Apart]* No l'he[c] trobat...

PACA. Voy. Esperen un poquito.
Asomando la cabeza por la puerta de la alcoba.

MANUEL. *[Apart]* ¡Lusbel, però este botito
quin dimoni l'ha tocat?
[Alt] ¿Conque esta tarde también 305
al contramuelle nos vamos?

ADELINA. Sí señor; allí pensamos
dar un paseo.

MANUEL. Muy bien.

ENRIQUE. Aunque hay alguna distancia...

MANUEL. Pero aquel lujo recrea 310
la vista, y uno pasea
entre toda la legansia.

MAURO. *[Apart]* Vegen vostés... ¡Farfantó![26]

MANUEL. Mi familia siempre va...

ROSA. Papá, ya sale mamá. 315
Por la alcoba de la izquierda.

MAURO. *[Apart]* ¿Mamà li diu? ¡Ai, gipó[27]!
ROSA. ¿Cómo estás? *A Adelina, besándola.*
ADELINA. Perfectamente.
ROSA. Enchornito habéis pasado.
ENRIQUE. Sabe usted que, de su lado,
no puedo vivir ausente. 320
[Entra Paca] por la alcoba de la izquierda, vestida con lujo exagerado.

PACA. Adelina, en mi opinión
es temprano p'a marchar,
y nos vamos a torrar.
ADELINA. Más tarde...
PACA. ¿Y doña Sunsión?
MAURO. *[Apart]* ¡Van poc emperifollaes! 325
ADELINA. Mamá no sé si vendrá.
ROSA. Hasla tú venir, mamá.
PACA. Es claro.
MAURO. *[Apart]* ¡Vinguen mamaes![28]
PACA. ¿Yo iré bien de esta manera?
ADELINA. ¡Qué pregunta!
PACA. No he querido 330
traerme ningún vestido,
ni a la niña...
MANUEL. ¡Más calguera!
En Valensia no hase mal
que uno lusca; pero aquí...
PACA. Por esa rasón a mí 335
me enamora el Cabañal.
MANUEL. Yo esta sensillés prefiero
propia del campo.
ROSA. Y se salta,
y se corre.
MAURO. *[Apart]* I només falta
que s'apanyen de florero[29]. 340
ADELINA. Tampoco es muy primorosa
mi *toilette*, ¿verdá usté?
Voy casi a la *negligé*.
ENRIQUE. ¡Si así te viera Espinosa!
ADELINA. ¿Mi Fernando...?
MAURO. *[Apart]* ¡Jo m'enxise[30]! 345
ADELINA. Él, tan elegante y tan...
Por eso a San Sebastián
acompañarle no quise.
MANUEL. San Sebastián de Viscaya.

ADELINA. ¡Hermosa ciudad!
MANUEL. Es sierto. 350
ADELINA. ¿Ha estado usté en aquel puerto?
MANUEL. Creo que sí...
MAURO. *[Apart]* En Alboraia.
ADELINA. ¿Y en Biarritz? ¡Oh! ¡Qué bien
se pasa allí el veraneo!
Si ustedes fueran...
PACA. Yo creo *A Manuel.* 355
que hemos estado también...
MANUEL. Sí, mujer.
PACA. ¡Cuánto me encanta
aquel pueblo! ¡Y qué barato!
¿No es a on compràrem el pato *A Manuel.*
anant a la Cova Santa[31]? 360
MANUEL. *[Apart]* ¡Por Dios...!
ADELINA. ¿Qué dice?
MANUEL. Creía...
Se confunde... ¡Mos has vist! *Aparte a Paca.*
PACA. ¿Pos que a on està Biarrist?
MANUEL. *[Apart]* ¿Biarrist? En l'Andalusia.
PACA. ¡Como hemos corrido tanto...! 365
MAURO. *[Apart]* ¡Si no han passat de Russafa!
MANUEL. El año prójimo quiero
que veas París de Fransia.
PACA. ¿Antes no querías ir
a Madrid?
MANUEL. Puede que vaya 370
por mis negosios.
ADELINA. Entonces
pasa usté una temporada
con nosotros.
MANUEL. Agradesco...
ENRIQUE. Lo dicho, viene usté a casa:
calle del Gato, catorce, 375
tiene usté allí...
MANUEL. Apresio en l'alma...
Calle de la Llonganisa[32]
tiene usté la suya.
ENRIQUE. Gracias.
PACA. Un carreronito que hay
por detrás de la Enseñansa...[33] 380
ENRIQUE. Cuando pase por Valencia...
MANUEL. *[Apart]* Mal me sap haver dit ara.
Girem fulla. *[Alt]* ¿Y a ustedes
el Cabañal les agrada?

ADELINA. Muchísimo; a mi Fernando
se lo digo en una carta.
ENRIQUE. Yo admiro lo pintoresco
de sus poéticas playas.
ROSA. Aquí el calor no se siente.
Haciéndose aire con un abanico.
PACA. Es muy fresca esta barraca.
Idem.
MANUEL. Esta barraca es muy fresca.
Limpiándose el sudor.
MAURO. *[Apart]* Molt, i tots com una manxa
estan bufant.
ADELINA. ¿Hoy el baño
qué tal? Estaría el agua
muy fría.
PACA. Hasiendo poniente...
ADELINA. Yo como estoy constipada,
no quise.
PACA. ¿Y tú, cuantos baños...?
MANUEL. Estamos una semana,
y ya he tomado tres novenas.[34]
ADELINA. ¿Tres novenas? ¡Virgen Santa!
PACA. Éste, nesesita mucho
refresco.
MANUEL. El calor me mata.
¡Seis floroncos[35] me han salido!
PACA. Eso es bueno; que te salgan.
ADELINA. En verano, mi Fernando
se queda como una caña.
PACA. Salida, la que yo tengo
de borraura; ¡y qué fabas
hasen aquí los mosquitos!
¡Estoy más cosiente[36]!

ESCENA VIII

Dichos y don Felipe por el foro.

FELIPE. Vaya,
todo queda ya dispuesto:
tres violines y un flauta,
¡y hasta un harmonium!
MANUEL. ¿Què diu?
PACA. ¿Es cosa de serenata?

ADELINA. Para esta noche, si ustedes
aprueban la idea... 415
FELIPE. ¡Magna!
ADELINA. Pensamos dar un concierto.
PACA. ¡Bien!
MANUEL. ¿Dónde?
FELIPE. Aquí en la barraca.
MANUEL. ¡Oi! [h] Pues ustet y su amigo,
el que tocó la guitarra, 420
¿no se iban...?
FELIPE. Emilio, sí;
pero yo, como mañana
también es fiesta, me quedo.
MANUEL. *[Apart]* ¡Este home és una llepassa!
MAURO. Al gos tinga la bondat 425
de deixar-se-lo en la platja.
FELIPE. ¿El animal incomoda?
MAURO. Rosegant en l'hort estava
un botito.
FELIPE. ¡Esa costumbre...!
MANUEL. ¡El meu! ¡Mala botifarra 430
li donen!
Vase precipitadamente por el foro.

ESCENA IX

Dichos menos Manuel.

PACA. ¿Cómo es aquello *A Adelina.*
que usté canturruchaba?
ADELINA. «Somos marineritas *Cantando a media voz.*
del barco del amor».
PACA. ¡Qué re-bien! *[Apart]* ¡De *La Traviata*! 435
ADELINA. A Espinosa, mi Fernando,
¡ese coro le entusiasma!
ENRIQUE. ¿Caprichosa juzga usted *A Rosa.*
mi pasión?
ROSA. Es claro; ganas
de pasar el tiempo.
ENRIQUE. Rosa, 440
me ofenden tales palabras.
ADELINA. ¿Oye usted cómo se expresan?
A Paca señalando a Rosa y Enrique.

PACA. Ya oigo... *[Apart]* Hui mos la demana.[37]
ENRIQUE. Hoy mismo, sobre un asunto
de muchísima importancia 445
he de hablar con don Manuel.
PACA. Yo no entiendo... Usté le habla.

ESCENA X

Dichos y Manuel, por el foro, con un botito en la mano.

MANUEL. Vamos, s'ha menjat les gomes
i ha rosegat en les dents
el corte[38]! ¡Hombre, què delisia *A Felipe.* 450
de animal!
FELIPE. Dispense usted...
Está echando los colmillos.
MANUEL. ¡Havia de echar el lleu!
[Paca] aparte a Manuel y con intención.
PACA. Enrique, sobre la xica
vol parlar en tu...
MANUEL. Comprenc. 455
PACA. Manaré, acabant, que els facen
xocolate i un refresc.
MANUEL. ¡Eu! Ja van quatre vespraes
que els en fas!
PACA. Per lo mateix.

ESCENA XI

Dichos y la tía Dolores por el foro.

DOLORS. ¡Nelo!
PACA. ¡Xico!
MANUEL. ¡Ma germana! 460
DOLORS. ¡Si açò és el número cent[39]!
MANUEL. *[Apart]* ¡En grande!
DOLORS. ¿Tu no digueres *A Paca.*
que estaveu junt al riuet?
MANUEL. Prop està el de la Cadena[40].
DOLORS. Tens raó: per un poc més 465
jo de vosatros no pare
hasta el Magistre[41].

MAURO. *[Apart]* Voreu
dotoreries.
DOLORS. Amigo,
al tio Mauro pareix
que els banys li proven. *[Apart]* ¡De ganga! [42] 470
MAURO. A mi no me prova res.
PACA. Vingué ahir d'esprà.
DOLORS. ¿I eixos atres?
MANUEL. Són uns amics forasters.
DOLORES. ¡No et faltaran ací primos!
MANUEL. ¡Dona...!
DOLORES. Jo dic lo que sent. 475
PACA. Si són del veïnat...
MANUEL. ¡Tremole *A Paca.*
que la oïxquen!
PACA. Me'ls enduré... [43]

Acercándose al grupo que forman Adelina, Enrique, Rosa y don Felipe.

FELIPE. ¿Canta usté algo de la *Norma* [44]? *A Adelina.*
ADELINA. No señor.
FELIPE. ¿Y del *Macbeth* [45]?
Lo digo por acordar... [46] 480
ADELINA. No conozco... Aunque más bien
de alguna zarzuela...
FELIPE. ¡Bravo!
Yo de fijo cantaré
«Las ligas de mi morena» [47].
DOLORES. ¡Xa, tu saps quants atifells 485
porta eixa dona!
PACA. ¡Señores,
aquí hase un calor...!
MANUEL. Podéis
sentaros allí a la puerta
de cara mar y después
iremos...
ADELINA. Tiene razón. 490
ROSA. ¡Quesús! ¡Qué calma tenéis!

Levantándose Adelina, Rosa, Enrique y don Felipe, se dirigen al jardín, sentándose en el sofá que hay a la puerta.

ESCENA XII

Paca, Dolores, Manuel y Mauro.

DOLORES. Vosatros, si és que volieu
anar, per mi no gasteu...
MANUEL. ¿Tu vols...? pendre alguna cosa?
DOLORES. No; si a un cas, berenaré. 495
MANUEL. *[Apart]* Pos tararà i tararú...
DOLORES. ¿Sopeu molt tard?
MANUEL. ¿Si sopem...?
¿Vols... quedar-te?
DOLORES. No; i en casa
poca falta faig[i] també...
MANUEL. Pues sinyor, ací els mosquits 500
de nit mos frigen.
DOLORES. Jo hu crec.
PACA. Pe'a postres ix una olor
d'eixa sequiota...!
MANUEL. I después
la humitat és tan... humida...
DOLORES. ¿Encara acostumen fer 505
serenates?
MANUEL. Moltes nits
lo que fan és el vedell.
PACA. No hi ha enguany animació.
MANUEL. En punt de nou, tots tanquem.

ESCENA XIII

Dichos y Adelina.

ADELINA. Si usted no puede dejar *A Paca.* 510
la casa, me iré con Rosa.
PACA. ¡Pues no faltaba otra cosa!
DOLORES. Per mi, se'n podeu anar.
MANUEL. Dissimula...
DOLORES. Ja us[j] he[c] dit...
MANUEL. Atre dia mos vorem. 515
DOLORES. Res, quan tornes, berenem,
i me quede ací esta nit.

Quitándose la mantilla y dejándola encima de una silla.

MANUEL. ¿Te quedes?

DOLORES. Atre any quan llogues,
no tan lluny...
MANUEL. ¿Ja te conquista...?
PACA. Manuel, fas molt mala vista
en les sapatilles grogues.
MANUEL. Si guipe a l'animalet...
PACA. ¡Com! ¿Véns aixina...?
MANUEL. Segur.
PACA. ¡Pensaran que vas a dur
l'àguila del colomet! [48]
MANUEL. Señora, siento infinito *A Adelina.*
no poder ir...
PACA. ¡Ustet vea!
MANUEL. El chilín tuvo la idea
de rosegarme un botito.
ADELINA. ¡Diantre!
PACA. ¿Y serán los buenos
de cherol? ¡Quin desacato!
¡Pues te costaban lo menos
dos duros en el barato [49]!
MANUEL. ¡Si son los qu'el [k] otro día
me mandaron de París!
ADELINA. Se calza en este país
con bastante economía.
En Madrid...
MANUEL. *(Apart a Paca)* ¡Sempre et senyales!
ADELINA. Mi Fernando se hace un lío;
cada par de botas mío
le cuesta doscientos reales.
MANUEL. Sí, dies duros. *[Apart]* ¡Quin derroche!
PACA. Yo también, de ca Simarro,
algunos pares desgarro.

ESCENA XIV

Dichos; Rosa y Enrique por el foro.

ROSA. Mamá, que se hase de noche.
ADELINA. Dice bien; casi no es hora...
ROSA. ¿No salimos, al remate?
PACA. Mejor me parese ahora
que tomemos chocolate.
Yo misma lo serviré,
pues la donsella ha salido.
MANUEL. ¡Vas a tacarte el vestido!
PACA. Vine.

A Rosa, desapareciendo los dos por la puerta del pasadizo.

DOLORES. A mi, feu-me'n també.
ADELINA. ¡Qué simpleza! Por favor, *A Paca.*
oiga usted...
MANUEL. ¡Sería un feo! 555

ESCENA XV

Dichos y don Felipe y Mauro por el foro.

FELIPE. ¿Hoy se suprime el paseo?
MANUEL. *[Apart]* ¡Prompte els ha pegat l'olor!
Quan pense que estan més lluny
estos dos són com els gats;
en fer roïdo de plats, 560
me gire, ¡i els veig damunt!
¡Especialment mon cunyat
s'emboca en una avarícia!
MAURO. El meu Nàsio està enganxat
del ventre.
MANUEL. Bona notícia: 565
no li dones a sopar.
MAURO. Segurament és nerviós,
perquè rabia com un gos
demanant el berenar.
MANUEL. ¡Pobret, quin dolor tan raro! 570
MAURO. Veges lo que li poseu
entre el pa, i l'aquietareu.
DOLORES. ¡No puc vore més descaro!

ESCENA XVI

Dichos; Paca y Rosa con jícaras de chocolate que dejarán sobre el velador.

PACA. Señores, sin cumplimiento.
Invitando.
ADELINA. Siento la incomodidad... 575

Acercándose al velador Adelina, Enrique y don Felipe a tomar chocolate.

MAURO. *[Apart]* Lo mateix digué ahir d'esprà.
PACA. Don Felipe, ¿usté...?
FELIPE. Yo siento...[50]
MANUEL. *[Apart]* ¡En pago de la destrossa!
DOLORES. Vaig a moure un canyaret[51]:
¡Xa! ¿Que a mi no me n'hau fet?
PACA. Ja te'l du la meua Rosa.
DOLORES. Com no sé donar-me tono,
mai me preferiu vosatros.
PACA. Después el pendrem nosatros. *A Mauro.*
MAURO. ¡Jo sempre l'últimu mono!
PACA. ¿Le agusta la ensaimada? *A Adelina.*
ADELINA. ¡Muy rica!
FELIPE. ¡Mucho que sí!
ADELINA. Mi Fernando y yo, en Madrid,
lo tomamos con tostada.
MANUEL. Pe'a atra volta, ja hu saps.
MAURO. *[Apart]* ¡Pues señor, estoy mirando
que eixa dona, en «mi Fernando»
mos farà quaranta paps!
FELIPE. ¡Soberbia idea concibo
para mañana!
MANUEL. ¡Santa Anna!
¡Una atra idea!
FELIPE. Mañana,
hacemos cuadros al vivo[52].
PACA. ¡Bien pensado!
MANUEL. ¡Tu, tens ganes...!
¿Pero usté de aonde[1] se saca...?
[Apart] ¡A este home de la barraca
no el trauen en dos setmanes!
[Alt] Salgamos hoy con prestesa
del consierto...
FELIPE. Usté, Adelina,
cuya plástica belleza
desde luego se adivina...
ADELINA. Esa frase me repite
mi Fernando.
FELIPE. Es natural
que en el cuadro principal
copie a la bella Anfitrite[53].
Yo, al dios Neptuno.
ADELINA. ¡Me agrada!
¿Es su esposo, verdá usté?
PACA. Don Felipe, ¿y yo qué haré?

MANUEL. Tú, no quiero que hagas nada.
¡Poquet exageraries...!
PACA. ¡Eres muy particular! 615

ESCENA XVII

Dichos y Matías por el foro, llevando un niño de la mano y una sandía debajo del brazo.

MATÍAS. ¡No podíem arribar
a millor temps!
MAURO. ¡So Maties!
PACA. Paca, el teu padrí.
MANUEL. ¡Quin dia!
MATÍAS. ¿Per ací tots bons?
PACA. Tots.
MANUEL. Paca...
MATÍAS. ¿Creuràs que jo no podia 620
topetar en la barraca?
MANUEL. *[Apart]* Si conversació li dones
no se'n va ni a dos tirons.
¡Què diran eixes persones
de les nostres relacions! 625
MATÍAS. ¿No me diu res la fillola...?
ROSA. Vaig...
MATÍAS. ¿Tens visita?
PACA. Han passat...
¿I este xic tan arguellat[54]?
MATÍAS. L'ha tengut mal de pallola.
Per lo mateix, poc a poc, 630
com demà és festa, jo dic:
«pe'a que es desduixca[55] el xic,
anem-se'n allà».
MANUEL. *[Apart]* ¡Sant Roc!
MAURO. ¿Enfermetat de la pell?
En los meus que no s'ajunte. 635
PACA. ¿No caldrà que li pregunte *Aparte a Manuel.*
si es queda?
MANUEL. ¡Ja hu ha dit ell!
PACA. ¡Tremole per lo dansao
que en los llits se té que armar!
¿I què els faig[1] jo pe'a sopar? 640
MANUEL. Afix-li caldo al guisao.
PACA. ¡Home!

MANUEL. ¡Per a que ells manduquen,
fes una ensalà de pollos!
PACA. ¡Van a sucar-se deu rotllos!
MANUEL. Que beguen i que no suquen. 645
PACA. Això seria una escama,
i no vullc que mos roseguen.
MANUEL. ¡Xica, un guisao fet per l'ama...!
¿Allí no queda moixama?
¡La traus també i que s'ofeguen! 650
MATÍAS. Nelo, jo he[c] dut un meló
pe'a postres.
MANUEL. *[Apart]* ¡Quines [e]ixides!
MATÍAS. No digau después que jo
me plante ací en les mans huides.
A mi no em dol mentres puga. 655
MANUEL. I ell hu diu poc arrogant.
No pareix sinó que duga
una punta de diamant[56].
MATÍAS. És d'Alger i prou pesat.
Dándoselo a Paca.
PACA. ¿Però vosté pe'a què porta...? 660
MANUEL. *[Apart]* ¡Un meló de mata morta[57]
que ni un sou li haurà costat!
MATÍAS. No plores... *Al niño.*
PACA. ¿Què és lo que vol?
MATÍAS. Sí que pot [e]ixir; volguera
que el huidareu de manera 665
que aprofite pe'a farol.
MANUEL. *[Apart]* ¡Xica, tira-lo al riuet!
Paca lo dejará en el cuarto de la izquierda del pasadizo.
MATÍAS. Miquelo, en la navaixeta,
te farà una barraqueta.
MANUEL. ¿Quin Miquelo?
MATÍAS. Micalet, 670
el novio de la chiquilla.
MANUEL. ¿Que a on està eixe condemnat?
MATÍAS. Vol a vostés fer-los música
esta nit; no deu tardar.
¡Mire-lo!

ESCENA XVIII

Dichos y por el foro Micalet con un guitarro [58] *y dos amigos suyos que llevarán una guitarra y una bandurria.*

MICALET. Salut.
Deteniéndose en la puerta.
DOLORES. ¡Miquelo! 675
MANUEL. ¡Hui me torne loco!
MAURO. ¡Avant!
MICALET. Buenas tardes, tio Nelo.
MANUEL. *[Apart]* ¡Tio! ¡Vaig a rebentar!
[Alt] ¿Què vols?
MICALET. A estos cavallers *Señalando a sus amigos.*
jo m'ha[c] pres la llibertat 680
de dur-los, per a que toquen
esta nit.
MANUEL. ¿Què han de tocar?
MICALET. ¡Rosa, jo no havia vist!
Observando que está hablando con Enrique.

FELIPE. ¿Puedo ir convocando ya
para el concierto a los músicos? 685
MANUEL. ¡Hombre, déjeme usté en paz!
PACA. Mejor fuera reunirnos [59]
allí en su casa.
ADELINA. Mamá
justamente se halla un poco
indispuesta.
PACA. ¡I no ham passat! 690
Vayamos a visitarla.
MICALET. Entonses vosté és un fals. *A Manuel.*
¡Que me'n busque un[a] atra! I tu,
carassera...
Dirigiéndose a Rosa.
ROSA. ¡Jo...! Papà...
ADELINA. ¿Què significa...?
ENRIQUE. ¿Está loco? 695
MICALET. ¿Loco? ¡Li trenque en lo cap
el guitarró!
ENRIQUE. ¡Habrá insolente!

PACA. ¡Enrique!
ADELINA. ¡Esto es singular!
¿Qué gentecilla recibe
usted en su casa, tan
soez?
MAURO. ¡Això de *gentecilla*,
és un insult!
MANUEL. ¡Mauro!
DOLORES. ¡A [e]spai
en soltar siertas charradas!
¡Vamos, huéspedes vendrán...!
MANUEL. ¡Dona!
ADELINA. ¿Cómo? ¡Enhoramala!
Dirigiéndose al foro.
PACA. Señora, venga usté acá.
ENRIQUE. Sospecho que este mocito...
PACA. ¡Y hasen caso! ¿A dónde van?
ADELINA. Déjeme usted: mi Fernando
no me permite alternar
con ciertas personas.
DOLORES. ¡Oixca!

ESCENA XIX

Dichos, menos Adelina. [60]

MANUEL. ¡Por vida de Barrabás!
MAURO. ¡Pos això de quentesilla,
és gentola!
DOLORES. ¡I ben reclar
que hu ha dit!
MAURO. Sí, per vosté.
DOLORES. ¿Per mi? ¡Per vosté si a un cas!
Pregunte-li-hu al meu Nelo.
MANUEL. A tots us ha fet iguals,
i en molta raó. ¡Al bordell!
DOLORES. ¡Com! ¿Tu aproves que uns estranys
maltracten a la família?
MAURO. ¿Que eixe té sang de cristià? [61]
MATÍAS. Eixa expressió pe'a uns parents...
DOLORES. ¡És com una punyalà!
En l'amor que u ve a esta casa...
MAURO. Si u ve en lo cor en les mans.
MANUEL. Més valguera que vinguereu
en un pollastre. ¡Arrastrats!
DOLORES. ¡Jesús! Anem-se'n.

MAURO. ¡Avaro!
PACA. ¡Manuel!
MANUEL. És la veritat. 730
¡Sou uns parents de pegunta[62]!
DOLORES. La mantellina, ¿a on està?
Buscándola.
MAURO. ¡El meu sombrero!
MATÍAS. ¿El meló
del xic...? ¡Jo estic afrontat!
MICALET. Eixe tio és un facciós[63]! 735
Anem-se'n. ¡Quin desengany!
Vanse.
DOLORES. ¡S'han de llogar caïretes
per a ouir-me en lo veïnat!
¡Jo diré qui sou vosatros!
Vase [por el] foro.
MAURO. Si no fores mon cunyat, 740
i u té carinyo als parents...
MANUEL. ¡Quin carinyo de Caifàs[64]!
MAURO. En fi, que te divertisques
bona cosa, i *ojalá*
t'isca un floronco que passes 745
catorze nits en un ai.
Vase.
MANUEL. ¡So bruto! ¡Si no mirara...!
Pos este lladre provat...
MATÍAS. ¡Crus y cuarto[65]!
Vase.
MANUEL. ¡Familiota!
¡Aneu, que us trague la mar! 750

ESCENA ÚLTIMA

Paca, Rosa, Manuel [y] don Felipe.

PACA. Sossega't. ¿Vols aigua en vi[66]?
ROSA. ¡Papà!
MANUEL. ¿Vos proven estos banys?
PACA. ¡Considera tu lo que ara
mos desacreditaran!
MANUEL. ¡Per la madrilenya hu sent! 755
¡Açò ha segut un fracàs,
tractant-se d'una persona,
com ella, tan principal!
FELIPE. ¿Quién?

MANUEL. Adelina.
FELIPE. ¡Usted sueña!
MANUEL. ¡Yo qué tengo de soñar! 760
PACA. No es de ninguna carpanta [67]
su porte.
MANUEL. Tu què li dius... [m]
FELIPE. ¡Pues si es una suripanta [68]
de los Bufos-Arderius [69]!
MANUEL I PACA. ¿Suripanta?
FELIPE. Sí señor. 765
Antes me estuvo contando...
MANUEL. ¡Ay, ay, ay! Pues su Fernando...
FELIPE. Y Enrique, un enredador.
ROSA. ¡No debaes sempre els he [c] ouït
cantar sarsueles!
FELIPE. Fortuna 770
que no hace falta ninguna
el concierto.
MANUEL. ¡Maleït!
FELIPE. Tengo otra idea.
MANUEL. ¡M'asombra
este home...!
PACA. No arméis más grescas.
FELIPE. Haremos sombras chinescas. 775
MANUEL. ¡Hombre, para qué más sombra
que la de usté!
FELIPE. ¡Qué ocurrencia!
Yo nunca abandono...
Sentándose en la silla más inmediata. [Manuel] al ver que se sienta Don Felipe.

MANUEL. ¡Oi! Paca,
demà tanquem la barraca
i se'n tornem a València. 780
ROSA. ¡No, papà!
PACA. Fill, lo millor
és anar-se'n a pegar
un passeig per vora mar
i recobrarem l'humor.
MANUEL. ¿Tindre jo humor? És de baes. 785
Però el recobre al moment
si a tots, com atres vegaes,
el públic, sempre indulgent,
nos dóna quatre palmaes.

FIN

NOTES TEXTUALS

[a] En *A*, de la Libertad.

[b] En *A* i *OC me s'indonaba*, esmenem d'acord amb el sentit lògic.

[c] En *A* i *OC, ha*, esmenem per evitar confusions.

[d] Cal pronunciar *concília* per mantenir la rima amb *família*.

[e] En *A* i *OC, en el colchón*, corregim, doncs, el lapsus lingüístic.

[f] El sentit reclama *de*, que no apareix ni a *A* ni a *OC*.

[g] Cal llegir *Dinoràh* per mantenir la rima asonant en *-a*.

[h] Llegim *¡Oi!* exclamatiu, i no *hoy*, que també faria sentit a aquesta frase, perquè al vers 778 ens tornem a trobar aquesta exclamació.

[i] A *A* i *OC, faç*, esmenem per evitar confusions.

[j] A *A* i *OC, os*.

[k] Mantenim aquesta contracció com apareix al text, per remarcar les dificultats lingüístiques de Manuel i família quan tracten de parlar en castellà.

[l] Així a *A* i *OC*, per les mateixes raons indicades en la nota anterior.

[m] Frase ambígua, podríem també llegir *Tu, que li dius...*

NOTES CRÍTIQUES

[1] Indicacions com aquesta posen al descobert que Escalante tenia una consciència bastant clara de les diferències existents entre obres escrites íntegrament en valencià (encara que amb castellanismes i *malapropismes*) i altres, com la present, on apareixen personatges castellanoparlants.

[2] Vid. nota [3] de *El rei de les criaïlles*.

[3] Luis Alfonso. Escriptor i crític (Mallorca, 1845-Madrid, 1892). Va treballar a *El Mercantil valenciano*, on guanyà fama com a crític teatral entre altres coses. Resident a Madrid, va escriure també crítiques teatrals a diverses publicacions i va ser redactor de *La política*. Publicà igualment textos narratius com *Novelas cortas* (1886).

[4] És a dir, el més apropada possible al prosceni. Aquesta decoració curta tindria una doble funció: per una banda, facilitar la vista de la mar al fòrum; per altra, contribuir a crear una sensació d'atapaïment, fonamental per a la millor comprensió de l'obra.

[5] *Sillas de Vitoria*. Cadires amb seient i respatller de reixeta.

[6] *Nit toledana*. Nit passada agitadament, sense dormir.

[7] *Andana*. El pis més alt de la barraca valenciana que serveix per guardar-hi les collites i criar-hi cucs de seda (*DCVB*).

[8] *Estesa*. Conjunt de coses espargides per terra o en sentit predominantment horitzontal (*DCVB*).

[9] *Màrfega*. Tela farcida de palla per a servir de matalàs (*DCVB*); a l'Horta també s'acostumava a emprar-hi la fulla de dacsa.

[10] *Cap de Fransia*. Partida dels Poblats marítims, tocant Alboraia.

[11] Vers hipermètric.

[12] *Càfila*. Conjunt desordrenat (*DCVB*), ací se suposa que de gent.

[13] *Baldraga*. Viure de baldraga significa viure de franc, sense pagar.

[14] Vers hipermètric.

[15] Bassa del Carme. No hem localitzat de quina bassa es tracta. És una referència clara a l'existència, fins el present segle, de jardins i horts a l'esmentat barri, com el molt conegut Hort de Sogueros. Possiblement aquests espais disposaren de fonts i basses on es podrien banyar –o, almenys, remullar-se– els habitants de València. Cal afegir l'existència de basses per al cànem, car no oblidem que un dels carrers del Barri del Carme és, precisament, el «de Soguers».

[16] *Mistos*. Referència als mistos, tant d'esca com de fòsfor, que es fabricaven de forma artesanal a l'època.

[17] *Alcavor*. Cambreta que hi ha immediatament damunt de l'olla o cavitat del forn de coure pa, i serveix per torrar-hi ametles, cacau, pasta, etc... i per posar-hi llenya a eixugar (*DCVB*).

[18] *Esparamientos*. Esparassisme, castellanitzat per influència del terme castellà equivalent *aspavientos*.

[19] Però en realitat, don Felipe sembla referir-se més aviat a la imitació del cant dels ocells i dels sorolls d'animals que no a la ventriloquia pròpiament dita. Ens queda el dubte si es tracta d'una altra de les habilitats d'aquest personatge o d'una confusió del propi Escalante que, al remat, tampoc no sabria massa bé quina cosa és la ventriloquia.

[20] Vers mal medit en castellà, en valencià podria considerarse correcte si separem els diftongs.

[21] *Botito*. Bota d'home que se cenyia al turmell amb elàstics o botons (*DUE*).

[22] *Encant*. Lloc on es venen coses usades (*DCVB*).

[23] *Polisón*. «Armazón o almohadilla que se ponían las mujeres sujeta a la cintura para ahuecar la falda por detrás» (*DUE*).

[24] Referència a diferents obres: òperes com *Dinorah* i *Los Hugonotes* de Mayerbeer i sarsueles.

[25] *Pego*. En el sentit d'estafa.

[26] *Farfantó*. Augmentatiu de *farfant*. Brètol, home enganyador (*DCVB*).

[27] *Ai gipó*. Exclamació no enregistrada al *DCVB*, potser fruit d'una transformació del *chapeu* francès i emprada en sentit irònic.

[28] Joc prou elemental de paraules que reflecteix molt bé el rebuig que a finals el segle passat (i encara a començaments del present) experimentaven els mots *papà* i *mamà* entre els valencianoparlants, front als més tradicionals de *pare* i *mare*. A principis del segle XX, per exemple, els xiquets cantaven als companys que empraven aquests termes cançons de burla com aquesta: «mamà, papà / al calaix no n'hi ha pa».

[29] *Apanyar-se de florero*. Tot i que l'expressió no la trobem recollida al *DCVB*, té un sentit molt clar d'empolainar-se de forma exagerada. Deriva de *florero*, home que ven flors i que a les festes i processons dels pobles era també l'encarregat dels ornaments florals i de teixits que es disposaven per a l'ocasió.

[30] *Anxisar*. Enxisar: encisar.

[31] *Cova Santa*. Santuari situat a Altura, a l'interior de la cova del mateix nom. Té culte a la Mare de Déu de la Cova Santa des del XVI, i fins i tot s'atribueix l'origen del santuari a Fra Bonifaci Ferrer. Es el centre de diverses romeries des dels pobles dels voltants.

[32] *Llonganissa*. Carrer així anomenat per la seua forma corbada, encara que també era conegut com *Carrer del Pouet*. Es trobava a esquenes del Convent de Sant Francesc i vora el Col·legi de Sant Pau.

[33] En efecte, l'*Enseñansa* és el nom popular que rebia el Col·legi de Sant Pau, convertit el segle passat en l'actual *Institut de Batxillerat Lluís Vives*.

[34] *Novena*. Conjunt de nou accions. És tradició (que encara es conserva a molts balnearis)

prendre nou banys per beneficiar-se'n, dels efectes salutífers de les aigües. Manuel doncs, ha pres ni més ni menys que vint-i-set banys en menys d'una setmana; tot un rècord.

[35] *Floroncos*. Tumor inflamatori que es forma a la pell i acaba supurant.

[36] *Cosiente*. Deformació grotesca i d'indubtable valor còmic. Paca vol dir en realitat que li couen les picades dels mosquits, d'ací que es trove *cociente*.

[37] Per mantenir la regularitat del vers, cal llegir com una única síl·laba *ya- oi*.

[38] *Corte*. Fa referència al tros o de tela o cuiro que havia servit per confeccionar els *botitos* (*DUE*). Així doncs, el que el gos ha rosegat és la pell mateixa d'aquests.

[39] *El número cent*. Expressió no trobada al *DCVB*; té el sentit evident de ser la gota que fa vessar el got.

[40] *Riu de la Cadena*. Evident ironia: aquest *riu* no és sinó la séquia del mateix nom, que creua un caseriu prop de la Malva-rosa, avui intregrat dins el conjunt urbà de València.

[41] *Magistre*. Platja que s'estén entre la séquia de Vera i el barranc de Carraixet, a Alboraia, ara en part coneguda com de la *Patacona*. El nom de Magister deriva de formar part dels béns dels Canonges Magistrals de la Seu de València abans de la Desamortització.

[42] *De ganga*. Voldrà dir: com que són tan barats...

[43] Vid. nota [37].

[44] *Norma*. Òpera de Bellini, amb llibre de Romani, una de les de més èxit d'aquest autor.

[45] *Macbeth*. Òpera de Verdi (la primera de les tres escrites per ell sobre textos de Shakespeare) estrenada el 1847.

[46] *Acordar*. Concertar les veus en el cant.

[47] Cançó no identificada, però que sembla una cançò lleugera, pròpia d'alguna sarsuela bufa o d'un espectacle de *café-concert*.

[48] L'àguila, de les tres que figuren a la processó del Corpus de València (i que representen els Evangelis), de major tamany i que du un colom al bec.

[49] *Barato*. Establiment comercial on es venen productes nous i d'altres de segona mà.

[50] Pel que diu Manuel immediatament, hem de suposar que don Felipe renuncia a berenar per fer-se perdonar la malifeta del seu gos. Tanmateix, pocs versos després, el mateix personatge lloa la qualitat de les ensaimades (v. 587). ¿Lloança teòrica, sense tastar-les? ¿Oblit de l'autor? ¿O, potser, que després d'un primer rebuig don Felipe ha acabat per acceptar la convidada? El director d'escena és evident que ha de triar, i això influirà, sens dubte, en la configuració del personatge.

[51] *Moure un canyaret*. Vid. nota [7] de *La senserrà*...

[52] *Cuadros al vivo*. Espectacle molt popular al segle passat i primeres dècades del present, consistent en composicions plàstiques formada per cossos humans i que imiten algun quadre o grup escultòric famós; suposava en tot cas la immobilitat escènicas dels qui el formaven, així com els corresponents efectes d'il·luminació per reforçar l'efecte.

[53] *Anfítrite*. Nereida regina del mar i, efectivament, esposa de Posidó, és a dir: Neptú.

[54] *Arguellat*. D'*arguellar*: tornar magre i dèbil, decaure de salut i vigor (*DCVB*).

[55] *Desduixca*. De desduir: distreure's, divertir-se (*DCVB*).

[56] *Punta de diamant*. Dolç de reposteria molt elaborat, fet a base de merenga, bescuit, rovell d'ou i fruita confitada.

[57] *Meló de mata morta*. Nom que reben els melons que neixen a mates que es sequen i que, en conseqüència, tenen poca consistència i no gens de dolçor.

[58] *Guitarro*. El guitarró valencià. Instrument més petit que la guitarra i de so més agut.

[59] Com passa sovint al teatre d'Escalante, les acotacions no recullen bona part del que passa a escena. A aquesta, cal suposar que Paca tractarà d'allunyar els madrilenys dels nous vinguts, tot duent-los cap a l'exterior de la barraca, mentre Micalet i Manuel es posen a discutir en l'altre extrem.

[60] Però Enrique també deu haver eixir de l'escena acompanyant Adelina, malgrat que no s'hi indique.

[61] *Sang de cristià*. Val a dir: sang honrada, de bona persona.

[62] *Parents de pegunta*. Parents que donen el *pego*; parents falsos. O, també, parents apegalossos, que s'apeguen i no hi ha forma de deslliurar-se'n.

[63] *Facciós*. Al·lusió de caire polític, possible tribut d'Escalante a l'any en què es va escriure l'obra (1872), poc després de la Revolució de 1868 que va significar el triomf del liberalisme progressista front a les forces moderades i fins i tot filo-carlines.

[64] *Carinyo*... És a dir, carinyo de jueu, carinyo fals. Es tracta d'una contraposició evident a la *sang cristiana* indicada més amunt.

[65] *Cruz y cuarto*. Expressió no recollida ni al *DCVB* ni al *DUE*, suposem que equival a *cruz y raya*, és a dir: punt i final.

[66] *Aigua*... Vid. nota [51] de *La senserrà*...

[67] *Carpanta*. Fam gran (*DCVB*). El que vol dir Paca és que Adelina no sembla una persona pobra, que passe gana.

[68] *Suripanta*. Corista de teatre. María Moliner ens diu que «se encuentra en la letra de un coro teatral del siglo XIX, pero se desconoce si es un uso caprichoso del autor o existía ya antes» (*DUE*). Actualment, també pot ser sinònim de prostituta (vid. per exemple Ana Diosdado, a *321, 322*).

[69] *Bufos-Arderius*. Companyia de sarsuela còmica que pels anys seixanta i setanta van estendre per tota Espanya no sols aquest gènere, sinó també d'altres com les paròdies musicals (d'òperes i altres sarsueles), així com adaptacions còmiques de peces teatrals i teatrals i espectacles amb tocs picants, de l'estil –per entendre'ns– de *La corte de Faraón*.